

MNIEJSZOŚĆ ROSYJSKA JAKO CZYNNIK ODDZIAŁUJĄCY NA BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWOWE ESTONII

Agata Włodarska-Frykowska

Uniwersytet Łódzki

Streszczenie. Działania z marca 2014 r. i przyłączenie Krymu do Rosji stworzyły szczególną sytuację dla państw bałtyckich. W przypadku społeczeństwa estońskiego znamienne jest, że to najmniejsze z państw bałtyckich składa się w 25% z mniejszości rosyjskiej. Duża mniejszość rosyjska jest niewątpliwie czynnikiem, który zwiększa zagrożenie ze strony Rosji. Tworzy również problemy integracyjne spowodowane podziałami etnicznymi. Artykuł analizuje sytuację mniejszości rosyjskiej w Estonii, podkreślając obszary problematyczne, które mogą być przyczyną interwencji rosyjskiej w tym regionie. Rząd estoński rozpoczął i konsekwentnie wprowadza kilka programów integracyjnych, których głównym celem jest stworzenie spójnego i możliwie jak najbardziej jednolitego społeczeństwa. Pomimo że zauważyć można zwiększone użycie języka estońskiego przez mniejszości narodowe, wciąż widać poważne braki językowe uniemożliwiające skuteczne porozumienie się po estońsku. Taka sytuacja ogranicza szanse na rynku pracy i obniża status społeczny. Pośród wielu antagonizmów i nierówności społecznych zarówno Estończycy, jak i Rosjanie muszą budować koegzystencję w niezależnej Estonii. Natomiast celem Rosji jest ochrona wszystkich mniejszości rosyjskich mieszkających za granicą, a to wydaje się być potencjalnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa, w tym wypadku właśnie Estonii.

Słowa kluczowe: mniejszość rosyjska, bezpieczeństwo Estonii, polityka rosyjska a kraje bałtyckie, dywersyfikacja społeczna w Estonii.

Uwagi wstępne

Z uwagi na położenie geograficzne, między Rosją a Europą Zachodnią, republiki bałtyckie zawsze miały bardzo duży potencjał rozwoju. Z jednej strony mogą aspirować, by stać się pomostem między Wschodem i Zachodem, z drugiej zaś istnieje niebezpieczeństwo odsunięcia na peryferia Europy. Aneksja Republiki Krymskiej przez Federację Rosyjską w marcu 2014 r. pokazała, że Władimir Putin wprowadza bezprecedensową i agresywną politykę, w której bez żadnych kompromisów realizuje zaplanowane działania. Moskwa nieprzerwanie kontynuuje politykę destabilizacji Ukrainy, chcąc utworzyć z państwa ukraińskiego strefę rosyjskich wpływów. Taki scenariusz zdecydowanie odsuwa w czasie możliwość, by republiki bałtyckie budowały dialog czy też stały się spoiwem łączącym Unię Europejską i Rosję.

Pytania o bezpieczeństwo republik bałtyckich i ewentualne plany Władimira Putina wobec tych państw stawiane są od wielu miesięcy. Zaszłości historyczne, włączenie Litwy, Łotwy i Estonii w struktury Związku Radzieckiego oraz liczna mniejszość rosyjska zamieszkująca terytoria tych krajów są doskonałym pretekstem dla Moskwy do kolejnych agresywnych działań w Europie. Republiki bałtyckie od

1918 r. rozpoczęły budowę niepodległych bytów państwowych, niepodległość ta nie trwała jednak długo. W czerwcu 1940 r. wojska radzieckie zajęły terytoria państw, które przestały istnieć jako samodzielne byty państwowe¹. Dopiero *glasnost* i *pie-restrojka* zainicjowane przez Michaiła Gorbaczowa w 1985 r. sprzyjały budowaniu podmiotowości państw, aby z początkiem lat 90. XX w. stały się ponownie samodzielnymi podmiotami państwowymi, nie wolnymi jednak od problemów związanych z transformacją systemową, z dużym wpływem ludności rosyjskiej zamieszkującej na ich terytoriach². Ludność pochodzenia rosyjskiego jest znaczącym czynnikiem wpływającym na kształtowanie polityki państw, relacje z Moskwą mimo upływającego czasu nie normalizują się. Estonia to najmniejszy pod względem terytorialnym i liczby ludności³ kraj spośród republik bałtyckich, z 25% liczbą mieszkańców rosyjskiego pochodzenia. Są obawy, że w planach Władimira Putina może stać się kolejnym Krymem.

Stojąc wobec konieczności ograniczenia omawianego obszaru badawczego, do tekstu włączone zostały te zagadnienia, które zdaniem autorki miały znaczący wpływ na wybraną problematykę i pozwoliły na udzielenie odpowiedzi na ważne pytania. Należy do nich zaliczyć następujące kwestie: czy scenariusz rosyjskich działań wobec Ukrainy może powtórzyć się także wobec republik bałtyckich? Czy Estończycy, a także mieszkańcy pozostałych republik bałtyckich powinni obawiać się działań, które mogą być podejmowane przez Moskwę? Czy Rosja upomni się o swoich obywateli oraz ludność pochodzenia rosyjskiego zamieszkującą Estonię? Czy działania umacniające pozycję Tallina w Unii Europejskiej wzmocnią proces integracji kraju z innymi członkami Unii, jednocześnie osłabiając potencjalne zagrożenie ze strony Rosji? Czy państwa te z uwagi na swoje członkostwo w strukturach Unii Europejskiej i NATO mogą czuć się bezpiecznie? W świetle obecnych trendów, w których powstaje nowy ład globalny, należy postawić hipotezę badawczą, że rosyjska mniejszość narodowa zagraża bezpieczeństwu wewnętrznemu Estonii. Potencjalne zagrożenie militarne ze strony Moskwy w kierunku Republiki Estonii jest duże, mimo to Estonia nie zostanie włączona w granice rosyjskie. Kraj ma olbrzymi potencjał, mimo wielu podziałów, które w sytuacjach kryzysu nasilają się, może stworzyć jeden spójny i zintegrowany wewnętrznie organizm państwowy.

---

¹ A. Kasekamp, *Historia państw bałtyckich*, Warszawa 2010, s. 102-105.

² R. Vetik, *Inter-Ethnic relations in Estonia 1988-1998*, Tampere 1999, s. 39-41.

³ Estonia zajmuje powierzchnię 45 227 km², liczba mieszkańców w dniu 1 stycznia 2015 r. wynosiła 1 313 271 osób, szerzej patrz: <http://www.stat.ee/population>. Łotwa zajmuje powierzchnię 64 589 km², według danych z dnia 1 stycznia 2015 r. kraj zamieszkuje 2 031 000 osób, szerzej patrz: <http://www.csb.gov.lv/en/statistikas>. Litwa zajmuje powierzchnię 65 300 km², 1 stycznia 2015 r. liczba mieszkańców wynosiła 2 921 262 osoby, szerzej patrz: <http://osp.stat.gov.lt/en>.

1. Bezpieczeństwo państwowe Estonii a polityka rosyjska

Bezpieczeństwo jest jednym z kluczowych pojęć dla funkcjonowania współczesnego państwa, pozwala na zachowanie suwerenności, niepodległości, gwarantuje niezmiennosc granic. Dlatego też traktowane jest jako najważniejszy cel i wartość. Wielu badaczy podkreśla fakt, że bezpieczeństwo powinno być widziane jako kategoria antropocentryczna⁴. Obejmuje bowiem szereg zjawisk o charakterze przyrodniczym czy fizycznym, jednak zawsze odnosi się do istoty społecznej, czyli człowieka. Dlatego też należy podkreślić wszechstronność pojęcia, które łączy się z jego ekspansywnością. Tak szerokie rozumienie bezpieczeństwa wiąże się z określonymi konsekwencjami, obejmuje wiele kluczowych obszarów życia człowieka⁵. Bardzo ważnym elementem tworzącym system bezpieczeństwa jest bezpieczeństwo emocjonalne, zarówno personalne, jak i społeczne. W przypadku poczucia zagrożenia bezpieczeństwa prawdopodobne są dwa scenariusze, po pierwsze rzeczywista sytuacja kreowana przez realne lub potencjalne zagrożenie powoduje lęk społeczny, po drugie możemy spotkać się ze zjawiskiem mispercepcji, czyli fałszywej świadomości⁶. Podążając za klasyfikacją wskazaną przez Daniela Freiza, możemy wyróżnić cztery obszary zdefiniowane w oparciu o czynniki bezpieczeństwa: 1) społeczeństwo odczuwa brak bezpieczeństwa spowodowany przez realne zagrożenie, 2) społeczeństwo znajduje się w stanie obsesji, niewielkie zagrożenie zostaje interpretowane jako nadmiernie duże, 3) społeczeństwo funkcjonuje w poczuciu fałszywego bezpieczeństwa, stan poważnego zagrożenia nie jest dostrzegany, 4) społeczeństwo odczuwa poczucie bezpieczeństwa, właściwie interpretuje ewentualne niewielkie zagrożenia⁷.

Bezpieczeństwo państwowe jest zatem kategorią, która koncentruje się przede wszystkim na państwie. Mimo wielu przemian o charakterze społecznym i politycznym bezpieczeństwo państwa mieści się w kategorii ponadczasowej. Należy także zaznaczyć, że państwowy charakter bezpieczeństwa niejednokrotnie utożsamiany jest z doświadczeniami danego narodu spisanymi na kartach historii. Władza państwowa identyfikowana jest jako gwarant bezpieczeństwa⁸. W literaturze przedmiotu odnajdujemy polemikę dotyczącą jednakowej tożsamości czy też rozbieżności między pojęciami bezpieczeństwo państwowe i bezpieczeństwo narodowe⁹. Kategoria

---

⁴ J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe” 1982, z. 7, s. 29.

⁵ M. Malec, *Percepcja bezpieczeństwa: definicje, wymiary, paradygmaty*, Warszawa 2006, s. 5-6.

⁶ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1999, s. 28-30.

⁷ D. Frei, *Sicherheit Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977, s. 17-21.

⁸ M. Malec, op. cit.

⁹ Niektórzy badacze dokonują rozróżnienia między bezpieczeństwem państwa a bezpieczeństwem narodowym. Wynika to przede wszystkim z innego definiowania narodu i państwa. Naród nabiera jednak podmiotowości, kiedy zamieszkuje na terytorium własnego państwa. Por. *Koncepcje polityczne (nacjonalistyczne) narodu*, [w:] E. Gellner, *Narody i nacjonalizm*, Warszawa 2009; K. Jaskułowski,

państwa jest pojęciem szerszym niż naród, zatem bezpieczeństwo państwowe będzie nadrzędne w stosunku do bezpieczeństwa narodowego. Według Arystotelesa *państwo* to organizacja, która pozwala na stworzenie wspólnoty niezbędnej do życia¹⁰. W definiowaniu pojęcia *narodu* ważne jest uwzględnienie aspektu wspólnych losów historycznych, kultury, języka oraz zamieszkiwanego terytorium i świadomości narodowej mieszkańców, której towarzyszy pragnienie umacniania państwa¹¹. Podążając za teorią o dyferencjacji obu pojęć, bezpieczeństwo narodowe interpretowane jest jako ochrona grup narodowych i etnicznych, państwowe jako obrona przez ewentualnym atakiem na terytorium państwa i zamachem na jego system polityczny¹².

Przypadek Estonii w kontekście prowadzonych rozważań dotyczących bezpieczeństwa państwowego wymaga szczególnej uwagi. Wynika to przede wszystkim z trudnej historii państwa, ale także nowych rozwiązań, które wdrażane są w polityce światowej. Estonia, podobnie jak Litwa i Łotwa, musiała zmierzyć się z wieloma problemami, które mimo upływającego czasu od momentu odzyskania niepodległości nie słabną.

Po odzyskaniu suwerenności przez republiki bałtyckie Federacja Rosyjska dość szybko przestała prowadzić tożsame interesy wobec Estonii, Litwy i Łotwy. Kraje te nie były członkami Wspólnoty Niepodległych Państw, a Moskwa nie naciskała przeciwko ich europejskim aspiracjom oraz późniejszemu członkostwu Bałtów w strukturach Unii Europejskiej. Oznaczało to zatem, że Kreml nie traktował republik bałtyckich jako *bliskiej zagranicy*¹³. Prowadzona polityka miała charakter krótkofalowy bez konkretnego planu działania. W 1997 roku Moskwa stworzyła strategię adaptacyjną wobec Tallina, Rygi i Wilna, która obejmowała trzy płaszczyzny działania: militarno-polityczną, gospodarczą i społeczną¹⁴. Strategia określała główne cele Moskwy, przede wszystkim stworzenie platformy sprzyjającej rozwojowi współpracy gospodarczej między państwami, a także wzmocnienie bezpieczeństwa w tej części

---

Naród jako artefakt. Teoria nacjonalizmu Erika J. Hobsbawma i jej krytyka, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa”, 2001, z. 18, s. 61-79.

¹⁰ Arystoteles, *Polityka*, Wrocław 1958, s. 15-16.

¹¹ A. Jasińska-Kania, *Przekształcania dylematów myśli socjologicznej*, [w:] E. Nowicka, M. Chłubiński (red.), *Idee a urządzanie świata społecznego*, Warszawa 1999, s. 153-154.

¹² J. Prońko, *Bezpieczeństwo państwa. Zarys teorii problemu i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2007, s. 20.

¹³ Termin *bliskiej zagranicy* określa kraje byłych członków ZSRR, które łączyły bliskie relacje zarówno historyczne, jak i polityczne z Federacją Rosyjską, uzurpowała ona sobie prawo do wyznaczania kierunków polityki zagranicznej oraz wewnętrznej krajów objętych rosyjską strefą wpływów. Szerzej patrz: W. Rodkiewicz, *Rosja i jej sąsiedzi – postimperialny syndrom*, [w:] *Rosja i jej sąsiedzi*, Kraków 2000, L. Kaupila, *The Baltic Puzzle. Russia's Policy towards Estonia and Latvia 1992-1997*, Helsinki 1999, s. 25-30, [online] <https://helda.helsinki.fi/>, 16 VIII 2015.

¹⁴ M. Kosienkowski, *Strategia adaptacyjna Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich*, Toruń 2006, s. 10-12.

Europy¹⁵. Szczególne znaczenie miała kwestia ludności rosyjskiej zamieszkującej na terytorium republik bałtyckich, która zdaniem Kremla była dyskryminowana przez ustawodawstwo Estonii i Łotwy. Dyskryminacja i łamanie praw rosyjskiej mniejszości narodowej to argumenty wielokrotnie podnoszone przez Rosję przeciwko polityce republik bałtyckich. Kolejne działania Kremla potwierdzały fakt, że jednym z kluczowych celów polityki zagranicznej Rosji jest zwiększanie pozycji Moskwy w polityce międzynarodowej, szczególnie miejsce w podejmowanych działaniach odgrywają regiony zdominowane przez rosyjską mniejszość narodową. Założeniem Kremla jest ochrona i integracja rosyjskiej diaspory mieszkającej poza granicami kraju¹⁶.

Zmieniający się ład światowy postawił przed Estonią nowe wyzwania w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa państwowego. Względnie dobre relacje na linii Tallin-Moskwa, widoczne w rozwijających się stosunkach gospodarczych między krajami, ewoluowały ku fazie zastoju. Przez wiele lat Estonia prowadziła intensywny eksport do Rosji, pośrednicząc jednocześnie w transzycie towarów z Unii Europejskiej przez swoje terytorium. Dzięki prowadzonej polityce gospodarczej estoński wzrost gospodarczy był wyraźnie widoczny¹⁷. Nowa sytuacja polityczna spowodowana przez kryzys ukraiński skutkowałą wprowadzeniem szeregu sankcji wobec Rosji, nałożone embargo na żywność transportowaną z krajów UE szybko osłabiło gospodarkę estońską. Szczególnie dotkliwe dla producentów z sektora spożywczego zmiany spowodowały także reperkusje dla sektora transportowego. Prognoza PKB przygotowana w 2014 r. przez Komisję Europejską na rok 2015 wskazywała na wzrost 3,6% w przypadku Estonii, 3,9% dla Litwy i 4,3% dla Łotwy. Druga połowa 2015 r. pokazała, że prognozy nie były zgodne ze stanem rzeczywistym – Estonia odnotowała wzrost na poziomie 1,9%, Litwa i Łotwa kolejno 1,7% i 2,4%¹⁸. Przytoczone dane pokazują, że konsumpcja wewnętrzna oraz inwestycje na innych rynkach inicjują i oddziałują, mimo kryzysu na linii Moskwa-Bruksela, na wzrost gospodarczy republik bałtyckich. Faktem jest, że sytuacja ekonomiczna Estonii byłaby zdecydowanie korzystniejsza, gdyby nie wprowadzone sankcje oraz trudne relacje biznesowe.

---

¹⁵ J. Kozakiewicz, *Polityka bezpieczeństwa państw bałtyckich*, Kraków 2003, s. 60-66.

¹⁶ *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej przyjętej przez prezydenta Władimira Putina 12 lutego 2013 r.*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, [online] http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, 18 VIII 2015.

¹⁷ Do kryzysu ukraińskiego od 80 do 90% towarów eksportowanych z republik bałtyckich do Rosji to produkty, które pochodziły z innych krajów europejskich. W przypadku Estonii eksport towarów do Rosji spadł o 41%, porównując lata 2014 i 2015, z 10,3% spadł do 6,1%, jednocześnie należy wskazać, że eksport towarów wyprodukowanych w Estonii odnotował spadek z 2,6% do 0,9%. Również Litwa i Łotwa odnotowały spadki w eksporcie z Rosją, kolejno o 35% i 22%, szerzej patrz: Z. Mauricas, *Baltics: Yes We Can!... Live without Russia*, e-Markets Nexus-Nordea, 11 sierpnia 2015, <https://nexus.nordea.com/#/article/21499>, 4 II 2016.

¹⁸ Komisja Europejska, *Moderate recovery despite challenges*, prognoza jesień 2015: [online] http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2015_autumn_forecast_en.htm, 6 II 2016.

Do wybuchu kryzysu ukraińskiego relacje między Rosją i Unią Europejską były podtrzymywane dzięki regularnym spotkaniom Władimira Putina i przywódców, przede wszystkim najsilniejszych krajów europejskich, jednak relacje rosyjsko-estońskie od zawsze, z pewnymi wyjątkami w latach 90. XX w., odbiegały od tych, które można określić jako dobre czy też poprawne¹⁹. Także obecnie społeczeństwo estońskie oraz elity polityczne w kraju twierdzą, że nie ma żadnych gwarancji, iż scenariusz moskiewskiej dominacji na tym obszarze nie zostanie zrealizowany ponownie, odbierając tym samym niepodległość i niezależność państwa. Ze strony rosyjskiej trudno szukać woli utrzymywania dobrych stosunków i wzajemnego zaufania między dwoma krajami. Nie są planowane żadne wizyty prezydenta Rosji w Estonii, a także w pozostałych republikach bałtyckich, które mogłyby być próbą podjęcia współpracy oraz okazania szacunku. Również wizyty przywódców estońskich w Moskwie oraz spotkania na neutralnym gruncie są rzadkością. Co więcej, wypowiedzi polityków rosyjskich pokazują pogardliwy stosunek do republik bałtyckich. Jednym z nich jest Władimir Żyrinowski, kontrowersyjny lider Partii Liberalno-Demokratycznej w Rosji, który zasłynął kontrowersyjną wypowiedzią, że Estonia, Litwa i Łotwa, a także Polska zostaną „zmiecione” z powierzchni ziemi²⁰.

Podsumowując, relacje rosyjsko-estońskie są nie tylko osłabione, a wręcz bardzo niekorzystne. Przed wybuchem kryzysu ukraińskiego Estonia, podobnie jak Łotwa, prowadziła łagodną politykę wobec Moskwy, by uniknąć otwartej konfrontacji. Dialog z Rosją postrzegany był przez władze estońskie jako jedno z narzędzi pozwalających na otwarcie dyskusji dotyczącej wzmocnienia granicy. Ważna pozostaje także kwestia mniejszości rosyjskiej zamieszkującej terytorium Estonii. Władze estońskie obawiają się, że Moskwa, podobnie jak w roku 2007²¹, może wzywać przedstawicieli mniejszości rosyjskiej do działań o charakterze antypaństwowym. Chcąc wznowić dobre stosunki sąsiedzkie, prezydent Toomas Hendrik Ilves podejmował inicjatywy, których celem była poprawa stosunków między krajami, m.in. uczestniczył w 65. rocznicy zwycięstwa Rosji w II wojnie światowej, obchodzonej 9 maja 2010 r. w Moskwie. Kreml nie podjął jednak żadnych dalszych działań, które pomogłyby w zbliżeniu między Estonią i Rosją. Sytuacja zdecydowanie zaogniła się po incydencie, który miał miejsce we wrześniu 2014 r. na granicy estońsko-rosyjskiej.

---

¹⁹ H. Haukkala, *From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU–Russia Relations*, „Journal of Contemporary European Studies”, 2015, vol. 23, nr 1, s. 25–40.

²⁰ V. Socor, *Russia's Trade Warfare Against Lithuania Is a Challenge to the European Union*, „Eurasia Daily Monitor”, vol. 10, no. 182, 2013. [online] http://www.jamestown.org/regions/europe/single/?tx_ttnews%5Bpointer%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=41478&tx_ttnews%5BbackPid%5D=670&cHash=27_d4a6f779b6c96a5a4dd2939aec8f06, 4 II 2016.

²¹ Eesti Välisajakirjanduses, *Küberrünnakud, Poliitika, Ajalugu, Majandus, Kultuur, Varia*, 27 Juuni 2007, Välisministeerium, [online] <http://www.vm.ee/et/uudised/nadal-valismeedias-28-mai-17-juuni-2007>, 12 II 2016.

Sprawa dotyczyła porwania, jak twierdzą Estończycy, estońskiego oficera wywiadu i odtransportowania go do Moskwy. Zdaniem Kremla zatrzymany Estończyk był szpiegiem. Działania o takim charakterze mają szerokie podłoże prowokacyjne, wzmacniają jednocześnie napięcie w relacjach międzypaństwowych²².

2. Założenia estońskiej strategii bezpieczeństwa

Estońska strategia bezpieczeństwa przyjęta przez Riigikogu w 2011 roku zastąpiła rozwiązania obowiązujące od roku 2005. Głównymi celami wskazanymi w dokumencie były: aktualizacja strategii w zakresie obrony narodowej z uwzględnieniem kwestii stricte wojskowych oraz udaremnienie ewentualnego ataku militarnego na Estonię. W strategii wielokrotnie podkreślona jest przynależność Estonii do globalnego systemu bezpieczeństwa. Należy wskazać, że bezpieczeństwo w środowisku międzynarodowym ulega ciągłym transformacjom, które szczególnie widoczne są na obszarach, na których konflikty nie zostały zakończone. W estońskiej strategii bezpieczeństwa podkreślone zostało wykorzystywanie środków o charakterze niemilitarnym. Propaganda i manipulacja mogą stanowić szczególne niebezpieczeństwo dla społeczeństwa, które z jednej strony osłabia się wewnętrznie, z drugiej zaś pogarsza swoje relacje z innymi krajami. Mówiąc o strategii bezpieczeństwa, należy uwzględnić czynniki, które wpływają na zwiększenie lub obniżenie potencjalnego zagrożenia. Należą do nich przede wszystkim: położenie, stopień integralności wewnętrznej społeczeństwa, spory i konflikty z innymi państwami, przynależność do organizacji międzynarodowych oraz co jest szczególnie ważne w przypadku małych krajów, szybkość, skuteczność, a w konsekwencji implementacja podejmowanych decyzji²³.

W estońskiej strategii bezpieczeństwa z 2011 r. zawarte są treści dotyczące stabilności państwa z uwypukleniem wymiaru społecznego, ekonomicznego oraz, co w przypadku Estonii jest niezmiernie ważne, etnicznego. Dokument nakreśla również obszary, które mogą zagrozić bezpieczeństwu kraju, jest to wynik zarówno napięć i konfliktów wewnętrznych, jak i specyfiki polityki zagranicznej prowadzonej przez Rosję, wykazującej coraz większe zainteresowanie poszerzeniem swojej strefy wpływów. Mimo założeń strategii estońskiej niskiego prawdopodobieństwa ewentualnego ataku wojskowego na terytorium kraju, działań o charakterze militarnym nie można całkowicie wykluczyć. Estonia otwarcie deklaruje, że jest w pełni gotowa do obrony w przypadku jakiegokolwiek zagrożenia i niebezpieczeństwa utraty suwerenności. Choć bezpośrednie wskazanie Federacji Rosyjskiej jako potencjalnego źródła zagrożenia nie pojawia się w strategii, uwypuklane są wątki, które wskazują,

---

²² E. Servettaz, Тоомас Хендрик Ильвес: «Как только Россия станет демократической страной, самые лучшие отношения у нее будут с Эстонией», Институт современной России, 27 октября 2014, [online] <http://imrussia.org/ru/аналитика/мир/2061>, 22 II 2016.

²³ *Riigikaitse Strateegia 2011*, Kaitseministeerium [online] <http://www.mil.ee/et/uudised>, 7 II 2016.

że Estończycy obawiają się o swoje bezpieczeństwo właśnie ze strony Moskwy. W każdych okolicznościach, nawet w obliczu przytłaczającego wroga, Tallin deklaruje gotowość do obrony i walki o suwerenność kraju. Ponadto w przyjętej strategii ważny akcent położony jest na współpracę z krajami nordyckimi. Stworzenie spójnego systemu integracji między republikami bałtyckimi a krajami nordyckimi w zakresie obronności jest jednym z priorytetów polityki regionalnej.

Strategia obrony Estonii wymienia szereg kluczowych kierunków, których realizacja wzmocni obronność państwa: 1) wzmocnienie obrony wojskowej, 2) wzmocnienie sektora obronności przez cywilów, 3) wzmocnienie zainteresowania międzynarodowego sytuacją krajów sojuszników, 4) wzmocnienie bezpieczeństwa wewnętrznego, 5) zapewnienie bezpieczeństwa psychicznego i wsparcia psychologicznego dla obywateli Estonii. Wszystkie ze wskazanych obszarów dopełniają kwestie obronności kraju, jednak czy przyjęte założenia mogą ochronić Estonię oraz pozostałe republiki bałtyckie przed rosyjskim neoimperializmem? Władimir Putin nie pozostawia już wątpliwości, że jego celem jest odbudowanie potęgi rosyjskiej. System bezpieczeństwa o charakterze kooperatywnym nie jest przez Moskwę brany pod uwagę, widoczne ciążenie to przede wszystkim kurs antyzachodni. Tak prowadzona polityka wyklucza pokojową koegzystencję, powodując zagrożenie przede wszystkim dla republik bałtyckich, a także Polski.

Estonia, podobnie jak pozostałe republiki bałtyckie, przeszła długą i ciężką drogę transformacji systemowej w kierunku demokracji liberalnej i gospodarki wolnorynkowej. Niejednokrotnie jednak proces ten był hamowany przez elementy spuścizny sowieckiej, a także nierozwinięte społeczeństwo obywatelskie, brak doświadczenia instytucji samorządowych oraz słabo zintegrowaną ludność, co prowadziło bezpośrednio do wielu podziałów wewnątrz kraju. Brak konsolidacji wewnętrznej dało szerokie możliwości Moskwie do wzmocnienia wywieranych wpływów w regionie. Rosyjskie działania mają często charakter ukryty i oparte są na przymusie. Rosja podejmuje liczne próby wpływania na przedstawicieli rosyjskiej mniejszości narodowej, tworząc sieci powiązań między nimi a Kremlm. Przede wszystkim, z punktu widzenia Moskwy, ważne jest, aby mniejszość rosyjska w Estonii zintegrowała się w wymiarze określanym przez Rosję jako humanitarny. Założenia tej koncepcji obejmują cztery płaszczyzny: po pierwsze, ochronę praw człowieka, po drugie, ochronę Rosjan mieszkających poza macierzą, po trzecie, regulację spraw dotyczących kwestii konsularnych, po czwarte, partnerstwo w sektorze nauki i kultury²⁴. Wykorzystując możliwości strategiczne, Kreml próbuje wzmocnić swoją pozycję na terenach będących niegdyś częścią Związku Radzieckiego, którego

---

²⁴ Z. Hanson, *Russia's Energy Diplomacy in the Baltic States*, AUCTUC, "Journal of Undergraduate Research and Creativity", 2013, s. 3-5 [online] http://www.auctus.vcu.edu/PDF/SOSCL_1_HANSON.pdf, 14 VIII 2015.

upadek Władimir Putin nazwał największą katastrofą XX w.²⁵ Dla Rosji to nie tylko kwestia prestiżu, lecz także utrzymania czołowej roli w regionie oraz zagwarantowania bezpieczeństwa i ochrony własnych interesów narodowych. Strategia bezpieczeństwa Rosji przygotowana w maju 2009 r. rozpoczęła polemikę na temat wyzwań dotyczących bezpieczeństwa, przed którymi stoi kraj. Strategia określa politykę rosyjską do 2020 r., uznając nadrzędną rolę kultury i wartości moralnych oraz wzmacniając wizerunek rosyjski jako kraju o bogatych tradycjach²⁶.

Mimo wielu dekoracji polityka rosyjska jest bardzo agresywna, a konflikt w kwestii rosyjskiej mniejszości narodowej w Estonii się nasila. Choć w ostatnim czasie zacieśniły się więzy gospodarcze między obydwojema krajami, Rosja stała się trzecim partnerem handlowym Estonii, rozpoczęto także realizację projektów przygotowanych w zakresie współpracy transgranicznej, na bardzo niskim poziomie kształtuje się współpraca na płaszczyźnie współpracy i stosunków dyplomatycznych. Wspólnie podejmowane inicjatywy Rosji i Estonii to przede wszystkim promocja regionu Narwy i Iwanogrodu, a także turystyki wodnej na jeziorze Pejpus. Mimo inicjowanych działań zintensyfikowanie współpracy gospodarczej oraz prognozowanych zwiększonych inwestycji rosyjskich na terenie Estonii i ocieplenie stosunków na linii Tallin–Moskwa raczej nie nastąpi. Rosja, chcąc zdobyć coraz większą kontrolę nad regionem bałtyckim, będzie stosować własne praktyki i rozwiązania, nie licząc się ze stanowiskiem estońskim oraz opinią międzynarodową²⁷.

3. Ludność rosyjska w Estonii jako czynnik zagrażający bezpieczeństwu kraju

Struktura demograficzna współczesnej Estonii to przede wszystkim efekt historii i wieloletniego zwierzchnictwa Moskwy. Od czasu odzyskania niepodległości

---

²⁵ Przemówienie Władimira Putina do Zgromadzenia Federalnego Rosji w dniu 5 kwietnia 2005, [online] http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml, 14.VIII 2015.

²⁶ *Rosyjska strategia bezpieczeństwa narodowego 2020*, [online] <http://rustrans.wikidot.com/russia-national-security-strategy-to-2020>, 15.VIII 2015.

²⁷ Pierwszy program integracyjny został przygotowany w 1997 r., jednak jego zasięg nie był zbyt szeroki. Kolejne podjęte kroki to ogólnopństwowy program integracyjny zaplanowany na 7 lat, od roku 2000 do 2007. Program zyskał wielu zwolenników, co dzięki wyznaczonym w dokumencie celom wydawało się być dobrym kierunkiem w dalszym rozwoju kraju. Kolejne inicjowane programy integracyjne miały zbliżone założenia i były długofalowymi działaniami, których głównym założeniem była konsolidacja podzielonego pod względem etnicznym społeczeństwa. Druga strategia wdrożona była w latach 2008-2013, kolejna funkcjonująca obecnie obejmuje okres od roku 2014 do 2020. Szerzej patrz: K. Tõõr, *Russia and Estonia*, [w:] *Russian Federation, short term prognosis*, red. K. Tõõr, V. Morozov, Tartu 2014, s. 126-128, A. Włodarska, *Rosyjska mniejszość narodowa w Estonii jako czynnik dezintegracji społecznej*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i Europie*, red. A. Sakson, Toruń 2014, s. 236-253, Wydawnictwo Adam Marszałek.

w 1991 r. Rosjanie stanowili liczną, początkowo ponad 30%, grupę mieszkańców niepodległego kraju²⁸. Ich obecność stała się także olbrzymim wyzwaniem dla rządu estońskiego, który chcąc skonsolidować społeczeństwo, już w połowie lat 90. XX w. zapoczątkował politykę inicjowania i wdrażania programów integracyjnych²⁹.

Tabela 1. Struktura narodowościowa Estonii w latach 1989-2015

NARODOWOŚĆ	Rok 1989	Rok 2000	Rok 2015
Estończycy	61,5%	67,9%	69,1%
Rosjanie	30,3%	25,6%	25,2%
Ukraińcy	3,1%	2,1%	1,7%
Białorusini	1,8%	1,3%	0,9%
Finowie	1,0%	0,9%	0,6%
Żydzi	0,3%	0,2%	0,2%
Łotysze	0,2%	0,2%	0,1%
Inne narodowości	1,8%	1,8%	2,2%

Źródło: *Natsionalnalnyj sostaw naselenija SSSR. Pieriepis naselenija 1989*, Moskwa 1991, s. 140-141, Urząd Statystyczny Estonii, [online] <http://www.stat.ee/en>, 7 VIII 2015

Zróżnicowanie społeczeństwa pod względem etnicznym, a szczególnie podział na dwie dominujące narodowości, Estończyków i Rosjan, prowadzi, mimo upływającego czasu, do wielu podziałów i dysproporcji społecznych. Przedstawiciele mniejszości narodowych dobrze zintegrowanych społecznie to obywatele kraju władający językiem estońskim w stopniu biegłym, utożsamiający się z Estonią i jej sukcesami. Poziom integracji społecznej wśród grup mniejszościowych badany jest na podstawie czterech wyznaczników, po pierwsze, czy dana osoba jest obywatelem Estonii, po drugie, czy uważa Estonię za swój kraj, po trzecie, czy utożsamia się ze społecznością estońską, po czwarte, czy biegle komunikuje się w języku estońskim. Silną lub umiarkowaną integrację społeczną deklaruje ponad 61% przedstawicieli mniejszości narodowych, ponad 25% twierdzi, że ich poziom integracji jest niski, ponad 12% nie ma poczucia integracji społecznej (wykres 1). Szczególne znaczenie w procesie integracji mieszkańców pochodzenia rosyjskiego i estońskiego odegrała kwestia języka estońskiego, według konstytucji Estonii jedynego języka urzędowego na terytorium kraju³⁰.

Język rosyjski jest nieprzerwanie językiem dominującym na wielu obszarach w kraju opanowanych przez mniejszość rosyjską, szczególnie w północno-wschodniej części kraju oraz w Tallinie, gdzie w dzielnicy Lasnamäe, jednej z najbardziej zaludnionych dzielnic stolicy, Rosjanie stanowią ponad 50% mieszkańców. W innych

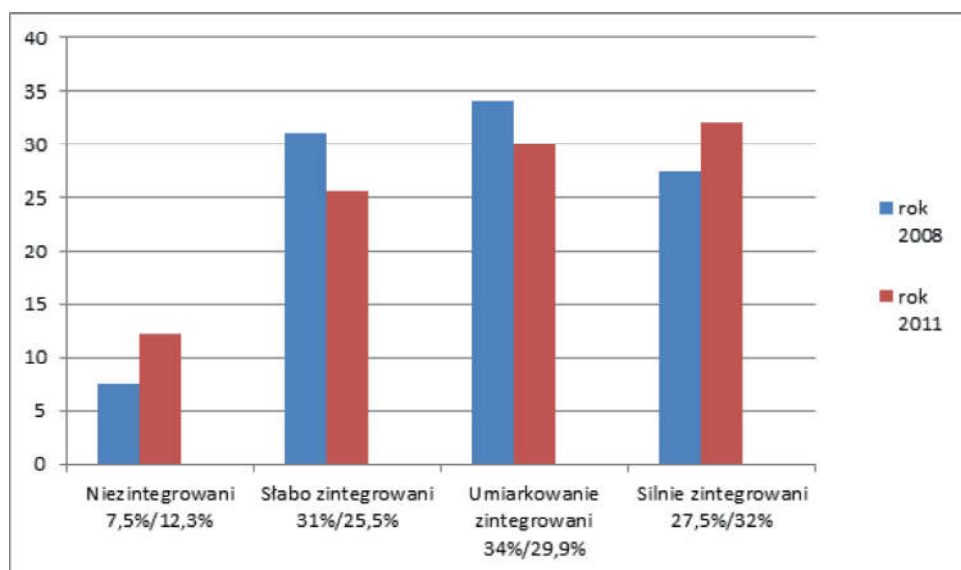
²⁸ P. Eberhard, *Między Rosją a Niemcami*, Warszawa 1996, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 53-54.

²⁹ M. Brosing, *A plan for the future? The Estonian State Integration Programme on National Minorities 2000-2007*, "Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe: JEMIE", No. 2, July 1, 2008.

³⁰ Konstytucja Republiki Estońskiej z 28 czerwca 1992 r., § 6, *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

częściach miasta, dzielnicach Põhja-Tallin, Haabersti i Mustamäe, Rosjanie stanowią grupę około 30% mieszkańców. Faktem potwierdzającym podnoszący się poziom integracji społecznej jest wyraźnie zwiększająca się tendencja do zmiany miejsca zamieszkania przez członków rosyjskiej mniejszości narodowej i przesiedlanie się w miejsca zdominowane przez Estończyków. Wskazane zjawisko widoczne jest dość wyraźnie w dzielnicy Pirita, obecnie jednej z bardziej ekskluzywnych części Tallina, gdzie w okresie od roku 2000 do 2009 liczba mieszkających tam Rosjan wzrosła od 7,5% do 13,7%. Trend ten dotyczy niestety w większości ludności dobrze sytuowanej i nie jest rozpowszechniany wśród mniej zamożnych Rosjan w Estonii³¹. Jednak takie regiony kraju jak miasto Narwa, trzecie co do wielkości miasto w Estonii, położone w północno-wschodniej części kraju, w 83% zdominowane przez ludność rosyjską, są egzemplifikacją umacniania rosyjskości w Estonii³². Regiony, w których utrwalana jest prorosyjskość, są zatem strategiczne dla planów i działań Moskwy.

Wykres 1. Poziom zintegrowania społecznego wśród nie-Estończyków w roku 2008 i 2011

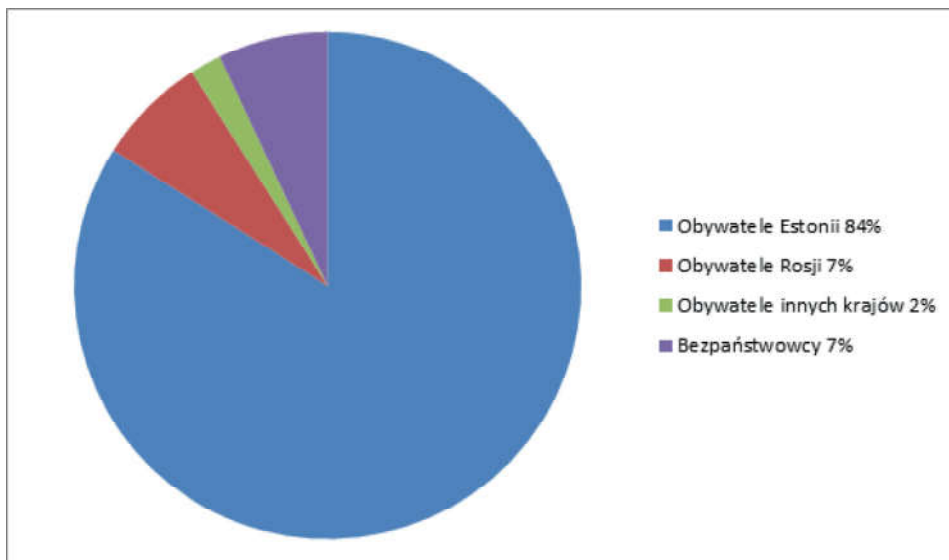
Źródło: *Monitor integracji Estonii 2011*, Uniwersytet w Tartu 2011, s. 9 [online]

<http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2011-Estonian-integration-monitoring.pdf>, 9 VIII 2015

³¹ W pozostałych dzielnicach Tallina liczba mieszkających tam Rosjan jest już zdecydowanie niższa, w dzielnicy Nõmme Rosjanie stanowią 12,5%. Szerzej patrz: P. Järve, V. Poleschuk, *Raport on Estonia*, EUDO Citizenship Observatory, Robert Schuman Centre for Advanced Studies In collaboration with Edinburgh University Law School, Country raport, RSCAS/EUDO-CIT 2013/6.

³² Narva arvudes 2013 [online] <http://www.narva.ee/files/7095.pdf>, 24 VII 2015.

Wykres 2. Struktura społeczeństwa Estonii pod względem posiadanego obywatelstwa

Źródło: J. Kivirähk, *Integrating Estonian's Russian-Speaking Population: Findings of National Defence Option Surveys*, International Centre for Defence and Security, grudzień 2014

Struktura społeczna Estonii uwzględniająca czynnik posiadanego obywatelstwa pokazuje, że zdecydowana większość przedstawicieli rosyjskiej mniejszości narodowej zdecydowała o podjęciu i przejściu procedury naturalizacyjnej i przyjęciu obywatelstwa estońskiego³³ (wykres 2). Mimo to wciąż duża grupa, 7% społeczeństwa, głównie pochodzenia rosyjskiego, nie posiada żadnego obywatelstwa. Ludność ta określana jest jako bezpaństwowcy lub posiadacze szarych paszportów. Ich identyfikacja z państwem estońskim jest zdecydowanie słabsza, ponadto jest to grupa bardzo podatna na wpływy rosyjskie, podobnie jak 7% obywateli Federacji Rosyjskiej mieszkających w Estonii. Problemy integracyjne wskazanych grup wynikają głównie z ich niższego statusu społecznego i ekonomicznego.

Szczególne znaczenie ma również wykorzystywanie języka rosyjskiego w przestrzeni medialnej na terytorium Estonii. Przekazy telewizji estońskiej i rosyjskiej często zdecydowanie ze sobą kontrastują. Moskwa twierdzi, że nadrzędnym celem rosyjskiej polityki zagranicznej jest wzmacnianie przekazu medialnego w środowisku międzynarodowym, zwłaszcza na obszarach zamieszkałych przez rosyjską mniejszość narodową. Dzięki nowoczesnym metodom komunikacyjnym i szerokim

³³ Najwięcej osób otrzymało obywatelstwo Estonii w latach 1993-1996, ponad 20 tys. rocznie, w późniejszym okresie liczba ta obniżyła się, w roku 2000 wynosiła niewiele ponad 1300 osób. Szerzej patrz: *Politsei-ja Piirivalveamet*, [online] <https://www.politsei.ee/>, 24 II 2016.

możliwościom przekazu informacje mogą docierać do Rosjan mieszkających poza granicami kraju. Wielu mieszkańców Estonii pochodzenia rosyjskiego wciąż czerpie informacje z mediów rosyjskich podporządkowanych Kremlowi. Ponad 300 tys. mieszkańców kraju regularnie ogląda rosyjską telewizję, programy informacyjne i rozrywkowe. 45% estońskich Rosjan, poza programami rosyjskimi, regularnie ogląda estońskie przekazy medialne³⁴. Media rosyjskie nie są zatem jedynym źródłem informacji o kraju i świecie, coraz więcej etnicznych Rosjan ogląda estońskie programy informacyjne oraz przekazy mediów światowych z rosyjskimi napisami³⁵.

Wybuch konfliktu ukraińskiego spotęgował znaczenie przekazywanych informacji. Propaganda przekazywana w rosyjskich środkach masowego przekazu może mieć kluczowe znaczenie i niekorzystny wpływ na przedstawicieli rosyjskiej mniejszości narodowej. Moskwa nie zawaha się, aby wykorzystać swoje wpływy i manipulować ludnością rosyjską w celu zaostrzenia napięć społecznych czy wzniesienia prowokacji. Bałtycki Kanał Pierwszy (PBK) jest najpopularniejszym rosyjskim kanałem telewizyjnym transmitowanym na terytorium republik bałtyckich. Z uwagi na fakt, że informacje przekazywane przez telewizję są coraz bardziej podporządkowane propagandzie kremlowskiej, wiele organizacji odmawia uczestnictwa w programach stacji. Radio jest kolejnym medium przekazu, którego codzienne słucha około 66% mieszkańców Estonii. Pięć stacji radiowych, jedna państwowa (Radio estońskie program 4) i cztery prywatne (Ruskoe radio, Radio SKY, Narodnoe radio i Radio D-FM) transmitują programy zarówno w języku estońskim, jak i rosyjskim. Audycje w języku estońskim stanowią 69,4% transmitowanych programów, 28,6% to audycje prowadzone w języku rosyjskim. Estońscy Rosjanie zdecydowanie częściej wybierają jednak przekaz telewizyjny. Przedstawiciele rosyjskiej mniejszości narodowej mają także szerokie możliwości korzystania z rosyjskojęzycznych portali internetowych, najpopularniejsze z nich to: rus.delfi.ee; rus.postimees.ee; dzd.ee; mke.ee; limon.ee, novosti.err.ee; r4.err.ee³⁶.

Od odzyskania niepodległości kraju zaufanie, a tym samym popularność mediów estońskich zdecydowanie wzrosła wśród przedstawicieli rosyjskiej mniejszości narodowej. Rosjanie zamieszkujący teren Estonii mają szerokie możliwości korzystania z mediów rosyjskich, estońskich oraz przekazów międzynarodowych transmitowanych w języku rosyjskim. Informacje pozyskiwane przez rosyjskich mieszkańców kraju mają zatem szerokie spektrum i nie są jednostronnie sprofilowane. Odbiorcy

---

³⁴ K. Sepper, *Meedia ja inforuumi*, [w:] *Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring 2015*.

³⁵ Od 20 do 30% ludności rosyjskiej zamieszkującej teren Estonii regularnie ogląda estońskie programy informacyjne. Ponadto 58,9% ludności Estonii regularnie czyta estońską prasę, w grupie tej 76,3% stanowią Estończycy, 32,2% ludność pochodzenia rosyjskiego. Szerzej patrz: M. Lauristin, M. Uus, K. Sepper, *Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring*, Tartu 2011.

³⁶ *Tools of destabilization. Russian Soft Power and Non-military Influence in the Baltic States*, M. Winnerstig (red.), grudzień 2014, s. 52-53.

mają wybór i mogą porównać rosyjskie przekazy medialne z estońskimi i światowymi. Nastolatki oraz osoby w wieku do lat 30 coraz częściej wybierają media estońskie jako główne przekazy informacji, jednak grupa odbiorców mediów rosyjskojęzycznych, będących pod dominacją wpływów prorosyjskich, jest bardzo duża³⁷. Kryzys na Ukrainie oraz napięte stosunki między Rosją i Zachodem spotęgowały narastanie różnic między rdzennymi Estończykami a rosyjską mniejszością narodową. Rosyjskie i estońskie kanały informacyjne przedstawiają wydarzenia współczesnego świata z całkowicie odmiennej perspektywy. Media rosyjskie koncentrują uwagę na przekazie wizji świata według Władimira Putina, której głównym celem jest odbudowa rosyjskiej potęgi i siły. Przekaz Kremla do rodaków za granicą jest przejrzysty, jednak nie jest oczywiste, czy Rosjanie mieszkający w Estonii chcą się przyłączyć do putinowskiego świata.

4. Uwagi końcowe

Estonia, podobnie jak pozostałe republiki bałtyckie, zareagowała na agresywną politykę Kremla, wzmacniając swój potencjał militarny. Zmiany obejmują przede wszystkim zwiększanie liczby żołnierzy oraz środków budżetowych przewidzianych na obronę, a także zintensyfikowanie procesów modernizacyjnych w wojsku. Udział w misjach wojskowych NATO oraz rozwój bezpieczeństwa państwowego to priorytetowe cele Tallina, Rygi i Wilna³⁸. Potencjalne zagrożenie ze strony Moskwy nie jest motorem do zintensyfikowania trójstronnej współpracy między państwami. U przyczyn takiej sytuacji może leżeć wiele czynników, np. poczucie wzajemnego braku zaufania oraz ograniczone środki finansowe³⁹.

Z uwagi na fakt, że Estonia jest małym i nieprzygotowanym do samodzielnej obrony krajem, rosyjska mniejszość narodowa stanowiąca 25% mieszkańców Estonii jest ważnym czynnikiem wpływającym na politykę wewnętrzną i zagraniczną kraju. Neoimperialna polityka prowadzona przez Władimira Putina potęguje poczucie lęku i zagrożenia. Moskwa otwarcie deklaruje, że ochrona interesów przedstawicieli rosyjskiej mniejszości narodowej mieszkającej poza granicami kraju jest dla rosyjskiej polityki kluczowa. Choć obywatele Rosji stanowią dzisiaj 7% mieszańców Estonii, a liczba bezpaństwowców, głównie obywateli byłego ZSRR, spadała z 32% w roku 1992 do 7% w roku 2015, estońska demokracja narażona jest na wiele kryzysów. Ponad 10% przedstawicieli rosyjskiej mniejszości narodowej jest szczególnie marginalizowanych

---

³⁷ J. Dougherty, R. Kaljurand, *Estonia's "Virtual Russian World": The Influence of Russian Media on Estonia's Russian Speakers*, październik 2015, Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus.

³⁸ P. Szymański, *Między kontynuacją a adaptacją: polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne państw bałtyckich*, 24.11.2015, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia.

³⁹ Jednym z przykładów braku współpracy o charakterze trójstronnym jest rezygnacja Estonii z członkostwa we wspólnym dywizjonie okrętów trałowo-minowych BALTRON na początku 2015 r.

w społeczeństwie, wynika to przede wszystkim z gorszego wykształcenia, niewielkich szans na rynku pracy oraz problemów językowych związanych z językiem estońskim. Zaszłości historyczne mają zatem szczególny wpływ na kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego i eliminację podziałów społecznych. Analiza pozycji rosyjskiej mniejszości narodowej w Estonii pozwala stwierdzić, że ma ona olbrzymi wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa państwowego. Jednym z kluczowych celów Estonii jest zatem zwiększenie gwarancji obronnych na terytorium państwa ze strony NATO.

LITERATURA

1. ARYSTOTELES, *Polityka*, Wrocław 1958.
2. BROSING M., *A plan for the future? The Estonian State Integration Programme on National Minorities 2000-2007*, „Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe: JEMIE”, No. 2, July 1, 2008.
3. DOUGHERTY J., KALJURAND R., *Estonia's "Virtual Russian World": The Influence of Russian Media on Estonia's Russian Speakers*, październik 2015, Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus.
4. EBERHARD P., *Między Rosją a Niemcami*, Warszawa 1996.
5. EESTI VÄLISAJAKIRJANDUSES, *Küberrünnakud, Poliitika, Ajalugu, Majandus, Kultuur, Varia*, 27 Juuni 2007, Välisministeerium, [online] <http://www.vm.ee/et/uudised/nadali-valismeedias-28-mai-17-juuni-2007>
6. *Estonian Integration Monitoring*, 2011, AS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tartu 2011.
7. Estoński Urząd Statystyczny, <http://www.stat.ee/population>.
8. FREI D., *Sicherheit Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977.
9. GELLNER E., *Narody i nacjonalizm*, Warszawa 2009;
10. HANSON Z., *Russia's Energy Diplomacy in the Baltic States*, AUCTUC, “Journal of Undergraduate Research and Creativity”, 2013, http://www.auctus.vcu.edu/PDF/SOSCI1_HANSON.pdf
11. HAUKKALA H., *From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU–Russia Relations*, “Journal of Contemporary European Studies”, 2015, vol. 23, nr 1.
12. *Integrating Estonia 2000-2011. Analiza badań monitorujących proces integracji*, Instytut Studiów Bałtyckich, Tartu 2013.
13. JASIŃSKA-KANIA A., *Przekształcenia dylematów myśli socjologicznej*, [w:] E. Nowicka, M. Chłubiński (red.), *Idee a urządzanie świata społecznego*, Warszawa 1999.
14. JASKUŁOWSKI K., *Naród jako artefakt. Teoria nacjonalizmu Erika J. Hobsbawma i jej krytyka*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa”, 2001, z. 18.
15. JÄRVE P., POLESHCHUK V., *Raport on Estonia*, EUDO Citizenship Observatory, Robert Schuman Centre for Advanced Studies in collaboration with Edinburgh University Law School, Country raport, RSCAS/EUDO-CIT 2013/6.
16. KASEKAMP A., *Historia państw bałtyckich*, Warszawa 2010.

17. KAUPPILA L., *The Baltic Puzzle. Russia's Policy towards Estonia and Latvia 1992-1997*, Helsinki 1999, <https://helda.helsinki.fi/>
18. KIVIRÄHK J., *Intergating Estonian's Russian-Speaking Population: Findings of National Defence Option Surveys*, International Centre for Defence and Security, grudzień 2014.
19. Komisja Europejska, *Moderate recovery despite challenges*, prognoza jesień 2015, http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2015_autumn_forecast_en.htm>
20. *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej przyjętej przez prezydenta Władimira Putina 12 lutego 2013 r.*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D
21. *Konstytucja Republiki Estońskiej, Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2011.
22. KOSIENKOWSKI M., *Strategia adaptacyjna Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich*, Toruń 2006.
23. KOZAKIEWICZ J., *Polityka bezpieczeństwa państw bałtyckich*, Kraków 2003.
24. KUKUŁKA J., *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe” 1982, z. 7.
25. LATVISKI L., *Money from Russia*, Rebalica, http://www.rebalica.lv/en/investigations/money_from_russia
26. LAURISTIN M., UUS M., SEPPEL K., *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring*, Tartu 2011.
27. LIPATOW A., *Rosja dzisiejsza między przeszłością a teraźniejszością*, Toruń 2007.
28. Litewski Urząd Statystyczny, <http://osp.stat.gov.lt/en>
29. Łotweski Urząd Statystyczny, <http://www.csb.gov.lv/en/statistikas>
30. MALEC M., *Percepcja bezpieczeństwa: definicje, wymiary, paradygmaty*, Warszawa 2006.
31. MAURICAS Z., *Baltics: Yes We Can!... Live without Russia*, e-Markets Nexus—Nordea, 11 sierpnia 2015.
32. Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych, Republika Estonii, <https://www.hm.ee/en>
33. *Minority Rights in Estonia*, raport, red. V. Poleschchuk, Tallin 2009.
34. Monitor Programu Integracyjnego Estonii 2011, Uniwersytet w Tartu 2011.
35. *Nacyonalnalnyj sostav naselenija SSSR. Pieriepis naselenija 1989*, Moskwa 1991.
36. *Narva arvudes 2013*, [online] <http://www.narva.ee/files/7095.pdf>, 24 VII 2015.
37. *Politsei-ja Piirivalveamet*, [online] <https://www.politsei.ee/>, 24 II 2016.
38. PROŃKO J., *Bezpieczeństwo państwa. Zarys teorii problemu i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2007.
39. Przemówienie Władimira Putina do Zgromadzenia Federalnego Rosji w dniu 5 kwietnia 2005 r., http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml, 14 VIII 2015.
40. *Riigikaitse Srateegia 2011*, Kaitseministeerium, [online] <http://www.mil.ee/et/uudised>.
41. RODKIEWICZ W., *Rosja i jej sąsiedzi – postimperialny syndrom*, [w:] *Rosja i jej sąsiedzi*, Kraków 2000, Kaupila L., *The Baltic Puzzle. Russia's Policy towards Estonia and Latvia 1992-1997*, Helsinki 1999.

42. *Rosyjska strategia bezpieczeństwa narodowego 2020*, <http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>
43. SEPPER K., *Meedia ja inforuumi*, [w:] *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2015*.
44. SERVETAZ E., Тоомас Хендрик Ильвес: «Как только Россия станет демократической страной, самые лучшие отношения у нее будут с Эстонией», Институт современной России, 27 октября 2014.
45. SOCOR V., *Russia's Trade Warfare Against Lithuania Is a Challenge to the European Union*, "Eurasia Daily Monitor", vol. 10, no. 182, 2013.
46. SZYMAŃSKI P., *Między kontynuacją a adaptacją: polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne państw bałtyckich*, 24.11.2015, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia.
47. *Tools of destabilization. Russian Soft Power and Non-military Influence In the Baltic States*, red. M. Winnersting, 2014.
48. TÕÜR K., *Russia and Estonia*, [w:] *Russian Federation, short term prognosis*, red. K. Tõür, V. Morozov, Tartu 2014.
49. *Ustawa o szkolnictwie podstawowym i średnim z 1 września 2010 r.*, <https://www.riigi-teataja.ee/>
50. VETIK R., *Inter-Ethnic relations in Estonia 1988-1998*, Tampere 1999.
51. WŁODARSKA A., *Rosyjska mniejszość narodowa w Estonii jako czynnik dezintegracji społecznej*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i Europie*, red. A. Sakson, Toruń 2014.
52. ZIĘBA R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1999.

THE RUSSIAN MINORITY AS A FACTOR INFLUENCING STATE SECURITY OF ESTONIA

Abstract. March 2014 and annexation of the Crimea to Russia created a special situation for Baltic States. It is significant that the Estonian society, the smallest from the Baltic States, consists of 25% of minorities of Russian background. The Large Russian minority is undoubtedly a factor that enhances the threat from Russia. It also creates integration problems caused by ethnic division. The article analyzes the position of Russian minority in Estonia underlining the problematic areas that can be a cause of Russian intervention in this region. The Estonian government has consistently launched and introduced some integration programmes that the primary goal was to create a coherent and possibly the most homogeneous society. Although the level of Estonian language among the representatives of national minorities has been improving, there are still many people who cannot communicate effectively because their language skills are not sufficient. Such a situation limits their chances on the labour market and lowers their social status. Despite the many antagonisms and social inequalities for both the Estonians and Russians, they must build a common national existence in an independent Estonia. Russia's goal, nonetheless, is to protect all Russian minorities living abroad so it seems to be a potential threat to the security of the state.

Keywords: Russian minority, security of Estonia, Russian policy towards Baltic States, social diversity in Estonia.

